№ 100 ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 13 **1903** ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 13 № 100

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Pour Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ

1903 Թւին

12 ամսվանը	. . . .	10 րուբլի
11 »	. . . . .	» »
10 »	. . . . .	9 »
9 »	. . . . .	8 »
8 »	. . . . .	7 »
7 »	. . . . .	6 »
6 »	. . . . .	» »
Մնացածները ամսական		1 »

Եւրոպայում՝ 30 ֆր., Ամերիկայում՝ 6 դոլլար, Պարսկաստանում՝ 10 ր.

Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „Мшакъ".

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ բարձրագոյն դպրոցի մասին.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հնագիտական ընկերութեան նիստը. Ռուսաց դրամատիկական ներկայացումները. Վրաց Թատրոն. Նամակ Պետերբուրգից. Նամակ Ղազախի գաւառից. Նամակ Ախալքալաքից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԱՍԻՆ

Թիֆլիսում բարձրագոյն դպրոց բանալու խնդիրը նորից հրապարակ դրվեց։ Այս անգամ այդ խնդրով զբաղվեց Թիֆլիսի ազնուականութեան վերջին ժողովը, որը քննելով երկրի պահանջները և աչքի առնելով ուրիշ հանգամանքներ, որոշեց խնդրաբանաւոր լինել կառավարութեան առաջ՝ բանալու Թիֆլիսում բարձրագոյն դպրոց գիւղատնտեսական բաժանմունքով։

Այսպիսով բարձրագոյն դպրոցի գաղափարը հաւանութիւն է գտել մեր երկրի աչքի ընկնող հեղինակութիւններից մեծագոյն մասի կողմից։ Բարձրագոյն դպրոցի բանալու մասին խնդրել են Թիֆլիսի քաղաքային դուման, Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, Թիֆլիսի և Քութայիսի նահանգական կոմիտէները, որոնք հրաւիրված էին երկրի գիւղատնտեսական կարիքները քննելու համար և ուրիշներ։ Բարձրագոյն դպրոցի հիմնարկութեան և պահպանութեան ծախսերը հոգալու համար գումարներ են յատկացրել թէ զանազան քաղաքներ և թէ մասնաւոր անձեր, խոստանալով և հող և դրամագլուխներ և ուրիշ օգնութիւններ։

Բարձրագոյն դպրոց բանալու խնդիրը մի շքեղութեան, մի շռայլութեան, մի աւելորդ պերճանքի արտայայտութիւն չէ, այլ մի կարևոր կենսական պահանջի, մի էական կարիքի, որի նշանակութիւնը օրէցօր աւելի ու աւելի ուժեղանում է ընդհանուրի գիտակցութեան մէջ։ Մեր երկիրը զգում է, որ նրա առաջադիմութեան համար պակաս է այնպիսի մտաւոր տաճարի գոյութիւնը, ինչպէս է բարձրագոյն դպրոցը, որ կեանքը առաջ է մղել բազմաթիւ փաստեր և երևոյթներ, որոնք կարօտ են գիտութեան հեղինակաւոր քննութեան և որ առանց գիտութեան ցուցումների շատ դժուար է մաքառել կեանքի մէջ երևան եկող խոչընդոտների դէմ և ճանապարհներ բանալ նոր կուլտուրական գործունէութեան համար։ Ամեն մի քայլափոխում մենք աւելի ու աւելի ենք համոզվում, որ բարձրագոյն դպրոցը դարձել է մեր երկրի համար պահանջ և որ նրա հիմնարկութիւնը մեծապէս կը նպաստէ մեր երկրի մտաւոր և կուլտուրական առաջադիմութեան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Կիրակի, մայիսի 11-ին, Թիֆլիսի I գիմնազիայի դահլիճում տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի հնագիտական ընկերութեան նիստը Է. Լօպատինսկու նախագահութեամբ։ Անցեալ նիստի արձանագրութիւնը կարդալուց և հաստատելուց յետոյ նիստը զբաղվեց ներթական գործերով։

Ընկերութեան անդամ Հան ներկայացրել էր ընկերութեան Բաղդէի կենսագրութիւնը։ Ժողովը, լսելով այդ կենսագրութիւնը, յարգեց հանգուցեալի յիշատակը ոտքի կանգնելով և որոշեց հրատարակել կենսագրութիւնը ընկերութեան տեղեկագրի մէջ։

Այնուհետև կարդացվեց Մ. Սաղաթելեանի ներկայացրած մի զեկուցումը, որը վերաբերում էր Ջալալ-Օղլիի մօտ կատարած պեղումներին։ Ահա այդ զեկուցման համառօտութիւնը։ Ջալալ-Օղլիի մօտ գտնվող Չեչմանիս սարը, որ տեղական ազգաբնակութեան մէջ յայտնի է ս. Նշան անունով, թէ իր վրա և թէ շրջակայքում պարունակում է հետաքրքրական հնութիւններ։ Սարի վրա, կաղնի ծառերի ստուերի տակ, գտնվում է մի մեծ կարմրագոյն քար, որ մօտ 3000 պուդ ծանրութիւն կունենայ։ Այդ քարը դրված է գդակի կամ սունկի նման աւելի փոքր քարերի վրա։ Քարը բարձր է գագաթի մակերեոյթից 200 սանտիմետր, կամ մօտ երեք արշին։ Յայտնի չէ թէ դա ինչ քար է և ինչ նպատակով այդտեղ դրված։ Նոյն սարի մօտ պեղումներ են կատարված մի հին գերեզմանատան, որտեղից դուրս են հանվել յուլունքներ, նետեր, մատանիներ, կացիններ, նիզակներ, ապարանջաններ և կաւէ ամաններ։ Սաղաթելեանը բացել է վեց գերեզման, որը գտել է միմեանց մօտ մի տեղում։ Գերեզմանները քարի սալերից են կազմված։ Նրանք շատ խոշոր են, ունեն 170 մինչև 200 սանտիմետր երկարութիւն և ունեն ուղղութիւն արևմուտքից դէպի արևելք։ Գերեզմանի մի մասը լայն է, միւսը նեղ. օրինակ մի ծայրում նա ունի 88, իսկ միւս ծայրում 59 սանտիմետր։ Խորութիւնը միայն 70 սանտիմետր։ Երկու գերեզմանի մէջ, բացի ոսկորներից, ոչինչ չէ գտնված, իսկ միւսներում վերև յիշած առարկաները։

Ժողովին ներկայացված էին գերեզմանների մէջ գտնված իրերի մի մասը, որը կը միայ ընկերութեան հաւաքածուների մէջ։ Սաղաթելեանի զեկուցումը, մի քանի լրացուցիչ բացատրութիւններ ստանալուց յետոյ, կը հրատարակվի ընկերութեան տեղեկագրի մէջ։

Ժողովին ներկայացված էր և մի քար, որի վրա փորագրված էր Անտիօքի Թագաւորներից մէկի պատկերը, Այդ քարը գտնվել է Վլադիկավկազից մօտ 10—12 վերստ հեռաւորութեան վրա, այն ճանապարհին, որ գալիս է դէպի Թիֆլիս։ Քարի վրա կայ յունարէն արձանագրութիւն։ Ժողովում կասկած ծագեց քարի սկզբնաւորութեան վերաբերութեամբ, որովհետև յունարէն տառերի մէջ սխալներ կան։ Եթէ հնութիւնը կեղծ դուրս գայ, նա կունենայ հնագիտական արժէք։

Կարդացվեցին մի քանի նամակներ Բորչալուի գաւառի Ծալկա կոչված գաւառամասում գտնված բազմաթիւ հնութիւնների և Գանձակի գաւառի Գոլիցինօ գիւղի շրջակայքում յայտնված հնութիւնների մասին։ Ժողովը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, որ այդ հնութիւնները աւարի առարկայ չը դառնան և ուսումնասիրվեն գիտնական կերպով։

Ք.

ՌՈՒՍԱՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շէկսպիրի «Համլէտը», Սումբաթովի «Իրինայի համայնքը» և Պոտեխինի «Արդիւնաւոր ձեռնարկութիւն» պիեսները նոր առիթներ տուին համոզվելու, թէ որքան հմուտ և գեղեցիկ կերպով են կատարում Մոսկվայի Փոքր-Թատրոնի դերասանները իրանց դերերը։

Համլէտի դերում հանդէս եկաւ Իւժին։ Դա հասակաւոր Համլէտ է, սառն մտածող, վերլուծող, կասկածամիտ և վրիժառու. Իւժին տուել էր Համլէտի տիպին իւրային բնորոշ մի արտայայտութիւն, որ ինքն ըստ ինքեան, իբրև հոգեբանական ստեղծագործութիւն, շատ հետաքրքրական էր և ուշադրութիւն գրաւող։ Համլէտի տիպը բազմաթիւ վէճերի և դատողութիւնների առարկայ է եղել։ Առհասարակ՝ նրան ներկայացնում են չափազանց պատանի, քնքոյշ սրտանի, կանացի բնաւորութեամբ, մի անձնաւորութիւն, որ համակված որդիական սիրով՝ կարօտ է ծնողական փաղաքշանքի և գգուանքի։ Իւժինի Համլէտը այդ տեսակ Համլէտ չէ, այլ աւելի հասուն տղամարդի, փիլիսոփայ մտածողի պարտաւորութիւններ կատարելու գաղափարով համակված մի մելոխոլիկի տիպ։ Իւժին արտասանում է շատ պարզ, խելացի և տպաւորիչ կերպով։ Նա իր խաղով մեծապէս նպաստում է կանգ առնելու Շէքսպիրի մի շարք դատողութիւնների վրա և ըմբռնելու նրանց իմաստը։

Սումբաթովի «Իրինայի համայնքը» պիեսը փոքր ինչ ձգձգված է, իսկ ընդհանրապէս հետաքրքրական պիես է։

Պոտեխինի «Արդիւնաւոր ձեռնարկութիւն» պիեսը բեմական արժանաւորութիւններով մի գեղեցիկ պիես է, որի մէջ հանդէս եկան իրանց աչքով խաղով դերասանուհի Լէշկովսկայա, Պրավդին, Րիբակով և Իլինսկի։ Աչքով էին և միւս դերակատարները։

Առհասարակ ներկայացումների մէջ աչքի է ընկնում Փոքր-Թատրոնի դերասաններին յատուկ բարեխիղճ խաղը, գեղեցիկ չկօլան, տիպերի ամբողջացումը, իրականութեան հարազատութիւնը և արտաքին շլացումներից խուսափումը։ Այդ ներկայացումները թէ հաճելի են և թէ ուսանելի։

Այսօր խումբը տալիս է իր վերջին ներկայացումը և վաղը ուղևորվում է դէպի Բագու։

Սիրող

ՎՐԱՑ ԹԱՏՐՈՆ

Կիրակի, մայիսի 11-ին, վրաց դերասանական խումբը տուեց մի ներկայացում ի պատիւ իր հայրենակից—Մոսկվայի կայսերական Փոքր-Թատրոնի դերասան—դրամատուրգ Ա. Սումբաթօվ—Իւժինի։

Թատրոնը համարեա լիքն էր ընտիր հասարակութեամբ։ Պ. Իւժինի երևալուն պէս օթեակի մէջ, թատրոնը դղրդաց ծափահարութիւններով։

Այդ երեկոյ խաղացին պ. Սումբաթօվի «Арказановы» պիեսից մի գործողութիւն և «Ջանում» պիեսից մի գործողութիւն, որից յետոյ իշխան Սումբաթօվը օթեակից ծափահարելով հանդերձ՝ մատուցեց վրաց խմբին արծաթեայ պսակ հետևեալ մակագրութեամբ. «Թանկագին ընկերներին—հայրենակցից»։ Երկու կողմից էլ ծափահարութիւնները անընդհատ էին։

Երրորդ բաժանմունքը հետևեալ պատկերն էր ներկայացնում. բեմի վրա շարվել էին վրաց դերասանական խումբը և երգեցիկ խումբը ազգային շորերով. դերասանուհիներից ամենագեղեցիկը ձեռին բռնած ունէր գափնեայ պսակ չքեղ ժապաւէնով հետևեալ մակագրութեամբ. «Թանգագին ընկերոջը վրաց խմբից» և դերասան Աբաշիձէ դիմելով իշխանին, կարդաց մի ուղերձ, որի մէջ շեշտեց իշխանի արժանաւորութիւնները իբր դերասանի և դրամատուրգի։ Երեկոյթը վերջացաւ լեզգինկայով։ Այնուհետև իշխանին ձեռքերի վրա բարձրացրած դուրս բերին փողոցը «վաշա» կանչելով։ Ժողովուրդը ցրվեց ուրախ տպաւորութեան տակ։

Նոյն երեկոյ վրաց խումբը Վերայի այգիներից մէկում ընթրիք տուեց Մոսկվայի ամբողջ դերասանական խմբին, որին ներկայ էր նաև վրաց ինտելիգենցիան։ Ներկայ եղող հասարակութեան վրա մեծ տպաւորութիւն թողեց իշխ. Սումբաթօվի արտասանած ճառը։

Գ. Միրաղեան

ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Ապրիլի 26-ին

Ո՜րչափ հետաքրքրութեամբ բանում ենք մենք հեռուում, օտար երկրում, հայրենի վայրերից եկած լրագիրները և ինչ անհամբերութեամբ կարդում ծայրից-ծայր, վախենալով մի տող աչքից թողնելու, որովհետև ամեն մի լուրի, ամեն մի հասարակական և անհատական երևոյթի կարևորութիւնը հեռաւորութիւնից կարծես մեծանում է։

Գալով մայրաքաղաք, ես տենդային հետաքրքրութեամբ աչքի անցրի ժողոված Թիֆլիսի լրագիրները։ Մէկը բացեցի և անհագին գոհունակութեամբ տեղեկացայ պ. Արամեանի նշանաւոր նուիրատուութեան մասին. «Փառք Աստուծու», մտածեցի ես, ուրեմն մենք էլ ենք սկսել իսկական քաղաքակիրթ ազգի նշաններ ցոյց տալ։ Ուրեմն մեր մէջ էլ սկսեցին վերջապէս երևան գալ այնպիսի անձինք, որոնց սրտում արձագանք են գտնում ժողովրդի տառապանքները և լայն բաց են անում նրանք քսակները։ Հնացել է «կտակի» սիստեմը, մարդիկ այլ ևս չեն սպասում մահվան բոպէին, այլ իրանց բարեգործութիւնը անում են կենդանութեան ժամանակ, ինչպէս իրանք են ցանկանում, և կարող են հրճվել իրանց գործի արդիւնքը տեսնելով։

Յետոյ բացեցի «Մշակի» մի ուրիշ համար և աչքս ընկաւ իմ խեղճ ծննդավայրից, Նոր-Բայազէտից, գրած մի երկար թղթակցութիւն, որի մէջ մի հարիւրերորդ անգամ նկարագրվում է այս մութ անկիւնի անմխիթար դրութիւնը բժշկական օգնութեան կատարեալ բացակայութեան պատճառով... Մի ամբողջ գաւառ—քաղաքը իր շրջակայ գիւղերով—աւելի քան 30,000 հայ բնակութիւն գտնվում է այսօր, XX դարում, նոյն դրութեան մէջ, ինչ որ նրա հեռաւոր նախնիքներն էին—զուրկ որ և է բուժական հիմնարկութիւնից, զուրկ բժշկից, զուրկ դեղատնից։

30,000 մարդ, որոնց անել անտեսական դրութիւնը, միացած անթափանցելի տգիտութեանը, միջոց չեն տալիս նրանց հաւաքական ույժերով բժիշկ ու դեղատուն պահել, գոնէ մէկ բժիշկ ամբողջ գաւառի համար։

Կասէք,—երևի պահանջ չը կայ։

Օ՜հ, պահանջը անհագին է, կարիքը անչափ է, բժշկի կարօտը տոչորող է։ Մի ամառ անցկացրի այնտեղ։ Այն ինչ էր, Տէր Աստուած. առաւօտվայ ծէգին սենեակներս, բակը, կացարանիս դիմացի փողոցը լիքն էր արդէն, և չորունակ գալիս էին, գալիս էին քաղաքից, գալիս էին մօտ ու հեռու գիւղերից, գալիս էին ձիով, ոտով, սայլերով, այո, ծանր հիւանդներին դնում էին սայլերի վրա ու բժշկի մօտ քշում Փաշաքեանդի, Ջուլալի, Նորադուզ գիւղերից։ 15 տարվայ բան եմ պատմում, եօսականութիւն էր, ի հարկէ, որ չը մնացի, որ չը կարողացայ մնալ այնտեղ, ցաւերի այս բովարանում, տգիտութեան ու խեղճութեան այս անկիւնում... Եւ ոչ ոք չը մնաց։

Այսօր պահանջը նոյնն է, եթէ ոչ աւելի, որովհետև այժմ արագութեամբ տարածվում են սիֆիլիսը, վեներական ախտերը։ Եւ այս 15 տարվայ ընթացքում միշտ նոյն դանդաղը, միշտ նոյն ողբը—թէ բժշկական օգնութիւն չը կայ, թէ ժողովուրդը խարխափում է խաւարի մէջ և գերի է դառել պառաւների ու հաքիմների ձեռին...

Եւ քանի-քանի այսպիսի անկիւններ կան մեր երկրում։

Ա՛հ, եթէ պ. Արամեանի 100 հազարը այստեղ ընկնէին, ինչեր չէին անի։ Այս գումարի տոկոսը միայն բաւական կը լինէր մի բժիշկ ու մի երկու ֆէլդշեր պահել, մի դեղատուն սարքել, ամբուլատօրիա բանալ, գիւղերին

օգնութիւն հասցնել. գուցէ մի փոքրիկ пріемный покой էլ բանալ... Ի՞նչ ահագին գործ կատարված կը լինէր այնտեղ այդ գումարի տոկոսով միայն։ Մտածեցէք, թէ ինչ մեծ կրթական դեր պիտի խաղային այս խեղճ ժողովրդի մէջ մի մշտական սեփական բժշկի, ֆելդշերի, մանկաբարձուհու քարոզները, ցուցմունքները, առողջապահական խրատները և օգտաւէտ բժշկական օգնութիւնը. կանցնէր մի տարի—հինգ տարի, և գուցէ այս մեռած ժողովրդի մէջ վերջապէս կը ծագէր ինքնօգնութեան, հաւաքական ինքնօգնութեան գաղափարը, նա կը հասկանար, որ ոչ մի զոհողութիւն չը պէտք է ծանր Թուի ժողովրդին, երբ հարցը վերաբերում է առողջութեանը, կեանքին։ Եւ այն ժամանակ մի բժիշկը երկու—հինգ կը դառնար, Նոր-Բայազէտում կը հիմնվէր մի հիւանդանոց, գիւղերում կը բացվէին ամբուլատորիաներ, և բժշկական օգնութիւնը առատութեամբ կը մատակարարվէր ամբողջ գաւառին, տարածվելով նրա բոլոր անկիւնները։

Այսպէս են ծագել Եւրոպայում գաւառական և գիւղական բժշկական հիմնարկութիւնները։

Եւ ինչ նախանձելի ձեռներէցութիւն կը լինէր դա Արամեանների կողմից և որքան նպատակայարմար գործադրութիւն ստացած կը լինէր նրանց առատ նուէրը, որին այնչափ էլ կարօտ չէ Թիֆլիսի պէս մի խոշոր քաղաք, որը արդէն բաւական ընդարձակ բուժական հիմնարկութիւններ ունի և տարէց-տարի աւելացնում է նրանց Թիւը, և որտեղ հիւանդը միշտ հնարաւորութիւն ունի բժշկական օգնութիւն ստանալու, այն էլ ձրիապէս։

Բժ. Վ. Արծրունի

ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԱԽԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բարանա, ապրիլի 25-ին

Ղազախի գաւառը վերջապէս սկսել է հանգիստ շունչ քաշել։ Մեր նոր գաւառապետ Արնօլդը մի այնպիսի չիտակ գործունէութիւն է սկսել և այնպէս հալածում է աւազակներին, որ մեր գաւառը շուտով բարեկարգ անկիւններից մէկը կը լինի։ Պ. Արնօլդի գալուց առաջ գաւառն իր բազմաթիւ գիւղերով և աւաններով սուգի մէջ էր և մատնված գողերին ու աւազակներին։ Ահ ու երկիւղով պաշարված՝ կանգնած էր ու շուարած գիւղացին։ Սկզբում գողերն ու աւազակները բոլորը Թուրքեր էին։ Քրիստոնեաները գողանալը ամօթ էին համարում, բայց վատ օրինակից վարակվելով սրանցից մի քանի անձեր խիստ խիզախեցին ու ընկեր դարձան նախկին գողերին։ Գաւառում գողերի և աւազակութիւնների մի մեծ առևտուր էր սկսվել. գողութիւնն այլ ևս վաղուցվայ նման ծածուկ, գաղտնի չէին անում, այլ օրը ցերեկով գալիս էին և անզէն գիւղացիների հանդից, դաշտից, տնից և ուր պատահում էր, խլում քշում տանում էին. չարերի եզն ու գոմէշը լծած տեղից էին համարձակ բաց Թողնում ու երգելով և խաղալով տանում։ Նախկին կառավարիչները աննպատակ կարգադրութիւններ էին անում, հրա- [illegible] 10, 20, 30 [illegible]

[illegible] կենդանի մարդ է։

Այժմ տեսնենք, թէ պ. Արնօլդը ինչ միջոցով սկսեց իր արշաւանքն աւազակների ու գողերի դէմ, որ այսքան կարճ միջոցում կարողացաւ ապահովացնել ամեն ինչ։ Ամենից առաջ նա դուրս վռնդեց պաշտօնից ալիկար, կաշառակեր և օրինազանց, Թոյլ ու երկչոտ պաշտօնեաներին. Նա ծանօԹացաւ գաւառի Թէ չարութեամբ և Թէ բարութեամբ յայտնի մարդկանց հետ։ Վերջիններից նա ընտրեց գործակիցներ՝ գաւառին, տեղերին, հանգամանքներին, գողերի և աւազակների գլխաւորներին և սրանց որջերին տեղեակ մարդիկ, որոնց միջոցով լուռ և լուրջ կերպով սկսեց իր արշաւանքն այն որջերի վրա, ամենևին նեղութիւն չը տալով խաղաղ և բանւոր ժողովրդին, ամենևին բանից չը գցելով նրանց և աննպատակ կերպով ճանապարհի վրա չը կանգնեցնելով երբէք, այլ ինքն անձամբ, իր քաջերի գլուխն անցած, սկսեց մեծ եռանդով արմատախիլ անել ժողովրդի Թշնամիներին։ Մինչև օրս, Թէ չենք սխալվում՝ սպանվել են ինն աւազակ և բերդն են դրվել կենդանի բռնվածներից տասնեւԹ հոգի և վերադարձնել է տալ բոլոր գողացված կենդանիները։ Ահա այս է պատճառը, որ այսօր այս՝ Թէ ժողովրդին և Թէ կառավարութեանը մեծ պատիւ բերող գաւառապետի անունով երդվում են ամենքը և օրհնում սրա բարի գալուստը. իսկ Բարանա գիւղի հասարակութիւնն առանձին պարտականութիւն զգալով ինձ, իբրև իրանց հասարակութեան հաւատարմատարի վրա՝ խնդրում է «Մշակի» միջոցով յայտնել իր խորին յարգանաց հաւատիքը պ. գաւառապետին։

Պ. գաւառապետը գողերին և աւազակներին մաքրելուց անմիջապէս յետոյ, ինչպէս ասել և խոստացել է՝ պէտք է զբաղվի ժողովրդի լուսաւորութեան, կենսական ապահովութեան գործով։ Մինչև օրս այս մասին էլ չէ մտածվել. ոչ ուսումնարաններ կան և ոչ էլ գիւղական ամբարներ, իսկ բժիշկներ նոյնպէս չեն եղել բացի մէկից, որ շատ քիչ է ամբողջ գաւառի համար։ Լուսաւորութեան կողմից այս գաւառը նոյնպէս շատ յետ է մնացել. ժողովուրդը խիստ բիրտ է և խաւար, իսկ սրան իբրև ապացոյց կարող է ծառայել այն հանգամանքը, որ այս բազմագիւղ գաւառում կայ միմիայն մի քաղաքային երկդասեան ուսումնարան Ղազախ քաղաքում և նախկին հայ եկեղեցական ծխական դպրոցներից վերաբացված երեք տարրական միդասեան ուսումնարաններ, որոնք գտնվում են իրարից շատ մօտիկ գիւղերում, այսինքն երեքն էլ գաւառի մի հեռաւոր անկիւնում։ Հասարակական ամբարներ գոյութիւն չունեն, բացի մէկ գիւղից։ Այս բոլորի համար խորհում է պ. գաւառապետը, և յուսով ենք, որ անշուշտ կիրագործէ։

Բայց չը մոռանանք յիշելու մի այլ ցաւ ու նեղութիւն ևս, որից ժողովուրդը մինչև օրս էլ խիստ նեղվում է և չէ փրկվում։ Այս ցաւին ու նեղութեանը դարման անողը երանի Թէ դարձեալ գաւառապետ պ. Արնօլդը լինէր։ Ժողովրդի այս նեղութիւնը և վնասը գալիս է անտառապահներից, օրինազանց օբեշչիկներից, որոնք մի մի ցեց են դարձել։ Բացատրենք։ Ցայտնի է, որ անտառների վրա անտառապետներ են նշանակված և նրանք ունեն որոշ պարտաւորութիւններ, որոնց սահմաններից դուրս գալու իրաւունք չունեն օրէնքով։ Բայց հարցրէք. այսպէս է այս խաւար գաւառում, այստեղ, ուր գիւղացիներն օրէնքի սրբազան յօդուածներից համարեա Թէ ոչինչ տեղեկութիւն չունեն իրանց տգիտութեան պատճառով. իսկ այս տգիտութիւնից օգտվում են օրինազանց պաշտօնեաները և պատճառ դառնում շատ դժգոհութիւնների և վնասների։ Օրինակ, Իբրաղիմլու գիւղական հասարակութիւն անտառից բաժին ունի, ունի նաղէլ կոչված վարելահողեր ու արօտատեղեր, որոնց հարկը տալիս է կանոնաւոր և իրաւունք ունի այս նաղէլ կոչված վարելահողերի միջանցքներում բուսած Թփերից ու ծառերից օգտվելու, որպէս հասարակութեան սեփականութիւն. բայց ահա առաջ է գալիս անտառապահը և օրէնքի հակառակ՝ տէր կանգնում նաև նաղէլի ծառին ու Թփերին և գիւղացու կտրած մի ցախի համար արձանագրութիւն կազմում ու նրան՝ ուժից ու կարողութիւնից վեր տուգանքի տակ գցել տալիս։ Փաստ Թէ կուզէք՝ մատնացոյց կանենք Դ. գիւղի քահանային, որի վրա միայն 250 րուբլու տուգանք է դրված։ Այնուհետև քանդում է նոյն նաղէլների մէջ տասնեակ տարիներից ի վեր գոյութիւն ունեցած գոմանոցները և հազարներով վնաս բերում հասարակութեանը։ Ղազախի անտառապետի այս արարքը չը գիտենք ինչով բացատրենք։ Միայն Բարանայի հասարակութիւնը անտառի վերաբերութեամբ բողոք է ներկայացրել և իրաւաբանի միջոցով գործին արդէն ընթացք է տուել։

Ա. Ամիրաղեան

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԲԱԴԻՑ

Մայիսի 9-ին

Ախաբադի օրվայ խօսակցութեան նիւթն է անցեալներում կատարված մի սպանութեան դէպք, որը բացառիկ բնաւորութիւն ունենալով, գրաւել է ընդհանուրի ուշադրութիւնը, որի մասին և տեղական մամուլը գրեց մի քանի անգամ, դժբաղդաբար, իրողութեան մասին կցկտուր և Թերի տեղեկութիւններ ունենալով։

Սրանից մի ամիս առաջ այստեղ է գալիս մի չափազանց մութ անձնաւորութիւն և մտնելով մի քանի հայերի մէջ՝ իրան անուանում է Գրիգոր Շաշոյեան—ազգով իբր հայ. Թիւրքիայից փախած։ Շատ կարճ ժամանակամիջոցում վերոյիշեալ մարդը ծանօԹանում է տեղիս մի քանի հացԹուխ Թիւրքահայերի հետ և աշխատում է նրանց ամեն կերպ հաւատացնել, որ ինքը յայտնի Գ. Շաշոյեան է և, իբրև, վերջին կոտորածում մեծ դեր է խաղացել ի նպաստ ի հարկէ հայերի։ Տեղական Թիւրքիացի հայերի մէջ լինում է և մի նորեկ—Լարախաղաց Մկրտիչ Ջալալեան, որը հէնց առաջին անգամ պատահելով այդ Շաշոյեանին, անմիջապէս ճանաչում է՝ իրանց քաղաքում, Վանի շրջակայքում, բէկութիւն անող աւազակ Իբրահիմին, որ կոտորածների ժամանակ Թիւրքիայում, ճիշտ է, մեծ դեր է խաղացել, սակայն նրա սխրագործութիւններից մէկն էլ եղել է առևանգել Ջալալեանի քրոջը և մի քանի ազգականուհիներին, այնուհետև սպանել վերջիններիս մօտ անձնաւորութիւններին—արական սեռի։ Լարախաղաց Ջալալեանը ստիպված է լինում գաղԹել Ռուսաստան, պահելով սակայն սրտում վրէժխնդրութեան զգացումը, և երբ իմանում է, որ իրանց անհաշտ ոսոխ Իբրահիմը խաչագողութեան պաշտօնով վերջերս ճանապարհվել է դէպի Ռուսաստան, սկսում է ամեն կերպ աշխատել գտնելու այդ մարդուն։ Համաձայն իր ցուցմունքների, Ջալալեանը ամբողջ մի քանի տարիներ որոնելուց յետոյ, վերջապէս պատահում է նրան Ախաբադում, ուր և կատարվում է սոսկալի դրաման։

Միջանկեալ ասեմ, որ Իբրահիմը, ծանօԹանալով լարախաղաց Մկրտչի հետ, այնքան մտերմանում է, մոռանալով անցեալը, որ մի քանի անգամ նոյն իսկ առաջարկում է նրան մզկիԹ գնալ, աղօԹել Մահամէդին և այլն, առարկելով, որ այդ բոլորը նրան մեծ հարստութեան տէր կը դարձնէ։ Այդ անելու առիԹ է տալիս անշուշտ Ջալալեանը ինքը, ի նկատի ունենալով, որ այդ ճանապարհով մեծ դիւրութեամբ կիրականացնէ նպատակը—կը լուծէ վերջապէս երկար տարիներ իր սիրտը մաշող վրիժառութեան զգացման ձայնը։ Չը մոռանամ ասել այս ևս, որ Ջալալեանը հէնց առաջին հանդիպման րօպէից սկսած, զսպելով իրան, ամեն կերպ ճգնել է նոյնպիսի սարկութեամբ պատել իր արիւնարբու Թշնամուն, ինչպիսին յատուկ է Թիւրքիայում ապրող խեղճ հայերին՝ իրանց գազան բէկերի վերաբերմամբ։ Մի և նոյն ժամանակ Ջալալեանը իր մտադրութիւնը—սպանել Շաշոյեան-Իբրահիմին—հաղորդում է իր մտերիմ ընկեր դերձակ Իշխանեանին, որը միշտ կասկածանքով է վերաբերվելիս լինում Իբրահիմի խօսքերին, պատմութիւններին։ Չը նայելով իր չափազանց Թոյլ կազմուածքին ու մանաւանդ կտրած կռանը՝ առանց մի վայրկեան տատանվելու, Իշխանեան յանձն է առնում ամեն կերպ աջակցել՝ Ջալալեանին նպատակին իրականացումն տալու համար։ Եւ այդպէս մօտ ընկերանալով Իբրահիմին, Իշխանեան ու Ջալալեան ամբողջ մի շաբաԹ յարմար առիԹ որոնելուց յետոյ, վերջապէս ապրիլի 11-ին գիշերը աջողեցնում են սպանութիւնը՝ վերջ տալով և՛ Գրիգոր Շաշոյեան և՛ Իբրահիմ երկազգի անձնաւորութեան կեանքին։ Նրանք երկուսով այդ գիշեր տանում են նրան քաղաքից դուրս գտնվող մի գինետուն իբր հիւրասիրելու, որտեղ բաւականաչափ գարեջուր խմելուց յետոյ, առաջարկում են դուրս գալ դէպի դաշտ, ուր և վայր գլորելով Իբրահիմին՝ կտրում են նրա գլուխը, ձեռքերը, վայրենաբար այլանդակում են ամբողջ մարմինը և ականջի մի կտորն էլ Իշխանեան փառաւոր կերպով ուտում է՝ իր պատրիօտական վրէժխնդրութեանը կատարեալ բաւականացում պատճառելու համար։

Իմանալով կատարված սպանութեան լուրը, ոստիկանութիւնը առանձին դժուարութեան մէջ չէ ընկնում ոճրագործներին գտնելու համար, որովհետև հէնց հետևեալ օրը Իշխանեանը խոստովանվում է իր յանցանքը, առանց մատնացոյց անելու ընկերակից Ջալալեանին. իր տուած ցուցմունքների մէջ, ի միջի այլոց, նա ասում է. «ԵԹէ ես ողջ մնամ, ես պիտի ամեն կերպ աշխատեմ այդ Իբրահիմի ամբողջ ցեղը բնաջինջ անել, որովհետև նա անպատիժ ու անգուԹ կերպով կոտորել ու ոչնչացրել է մեր բազմաԹիւ հայ անօգնական քոյրերին, անմեղ մանուկներին ու ծերերին... Մի օր յետոյ էլ Ջալալեանը՝ ծխախոտը բերանին, կառքով գալիս է ոստիկանատուն և ներկայացնելով իրան՝ անձնատուր է լինում, նոյնպէս մատնացոյց չանելով Իշխանեանին։

Սպանված Իբրահիմի մահմեդական լինելն ապացուցվում է և նրա մօտ գտնված Թղթերից, իսկ մութ անձնաւորութիւն լինելը նաև այն հանգամանքից, որ նա իմանալով մի քանի լեզուներ՝ հայերի մօտ հայերէն է խօսելիս եղել, Թուրքերի մօտ՝ Թուրքերէն, նոյնպէս լեզգիների, Թուրքմէնների և պարսիկների մօտ իսկ երկրորդ, որ նա սկզբում միջոցներից միանգամայն զուրկ է ցոյց տուել իրան, իսկ շատ կարճ ժամանակամիջոցից յետոյ չաշալել է Թէ ռուսական և Թէ օսմանեան ոսկիներ։ Գալուց յետոյ անմիջապէս հագնվելիս է եղել Թուրքմէնների տարազով, որից յետոյ տարազը փոխվել է եւրոպականի և յետոյ աւղանական չորերի։ Նա քաջ տեղեակ է եղել հայերի կրօնի և պատմութեան։

Սպանվածին Թաղում են մահմեդականները, որպէս ուղղափառ մուսուլմանի։ Ջալալեանի ցուցմունքից ի միջի այլոց երևում է, որ վերոյիշեալ Իբրահիմը մտադիր է եղել ճանապարհորդել դէպի Բուխարա, Խիվա և Աւղանիստան, յայտնի չէ Թէ ինչ նպատակով։

Ձերբակալվածների Թւում կան և կողմնակի չորս հայաստանցիներ, որոնք մեղադրվում են սպանվածների արիւնոտ շորերը իրանց բնակարանում պահելու համար։ Ուրեմն բանտարկված են այժմ վեց հոգի, որոնց գործին տուած է օրինական ընԹացք։

Սուրխաթեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբաԹ Անդրկովկասեան երկաԹուղիների կառավարիչ Ի. Իվանօվսկի, ծառայութեան գործերով գնացած լինելով դէպի Երևանեան գիծը, այցելեց Էջմիածնում ամենայն հայոց Վեհափառ ԿաԹողիկոսին։ ԿաԹողիկոսի տեսակցութեան ժամանակ խնդրեց Իվանօվսկուն, որ Երևանեան գծի «Կարխուն» կայարանը այսուհետև կոչվի «Էջմիածին» կայարան, որ Էջմիածին ուղղված նամակներն ու գրութիւնները ստացվեն ոչ Թէ Երևանի, այլ այդ կայարանի վրայով։ ԵրկաԹուղիների կառավարիչը խոստացաւ կատարել Թէ մէկը և Թէ միւսը։ Առաջինի մասին նա արդէն միջնորդութիւն է յարուցել երկաԹուղիների գլխաւոր վարչութեան առաջ, իսկ երկրորդի մասին—Թիֆլիսի պօստ-հեռագրական շրջանի կառավարչի առաջ, խոստանալով վերջինին տալ համապատասխան տեղ կայարանի շէնութեան մէջ։

—

Կիրակի, մայիսի 11-ին, Թիֆլիսի եկեղեցիներում տեղի ունեցան պատգամաւորութիւնների ընտրութիւններ, որոնք պէտք է ընտրեն հոգաբարձուներ Մարիամեան-Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի համար։ Պատգամա-

ւորներ ընտրվեցին Մողնու եկեղեցում.—Իշխան Արսէն Բէհբութեան, Իշխան Ալէքսանդր Բէհբութեան, Ռուբէն Ցովհաննիսեան և Աւետիք Վարդապետեան։ Բեդղեհէմի եկեղեցում.—Ա. Օրբէլի, բժիշկ Կուկուջանեան, Գ. Շահբուդաղեան և Տէր-Օհանեան։

—

Կիրակի, մայիսի 11-ին, Թիֆլիսի նահանգական ազնուականների ժողովը քննեց Թիֆլիսում բարձրագոյն ուսումնարան բանալու հարցը և որոշեց միջնորդութիւն ուղարկել կառավարութեան այդ մասին, խնդրելով հիմնել այնպիսի բարձրագոյն ուսումնարան, որ ունենար մի և նոյն ժամանակ և գիւղատնտեսական բաժանմունք։

—

Ռուսաց լրագիրները հաղորդում են այն չըտեսնված նիւթական աջողութեան մասին, որ ունեցել է Մ. Գօրկիի «На днѣ» պիէսը։ Նրա առաջին հրատարակութիւնը տուել է հեղինակին 300,000 րուբլի եկամուտ։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ կազմված է մի առանձին մասնաժողով, որ պէտք է զբաղվի օրիորդական ուսումնարանները րէֆօրմի ենթարկելու հարցով։ Որոշված է այդ մասնաժողովի նիստերին մասնակցելու համար հրաւիրել ներկայացուցիչներ բոլոր ուսումնարանական շրջաններից և օրիորդաց գիմնազիաների կառավարչուհիներին։

—

«Приаз. Край» լրագիրը հաղորդում է, որ մայիսի 3-ին ամբողջապէս այրվեց Ստաւրօպօլի նահանգում գտնվող Ելիզավետինսկօե գիւղը։ 3000 հոգուց բաղկացած ազգաբնակութիւնը մնաց առանց պատսպարանի. կան մարդկային զոհեր։

—

«Кавказъ» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից, որ Նէապօլում վախճանվել է ռուսական վիպագիր Ստանիւկովիչ։

—

ԳԻՒՏԳԻՒՄ գիւղի (Զանգեզուրի գաւառ) դպրոցի տեսուչը խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. «Պ. Մանուչար Աւագեանը նուիրեց Գիւտգիւմ գիւղի դպրոցին ներկայ 1903 թւի հետեւեալ լրագիրները. 1, «Մշակ», 2, «Тифлисскій Листокъ», 3, «Մուրճ», 4, «Տարազ, Աղբիւր» և մի քանի տասնեակ դասական գրքեր—դպրոցի աղքատ սաների համար։ Ցայտնում եմ խորին շնորհակալութիւն պ. Աւագեանցին»։

—

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Մայիսի 4-ին, տեղի հայոց դպրոցի դահլիճում կայացաւ ծխականների ընդհանուր ժողով եկեղեցու տարեկան հաշիւը վերաքննելու և դըպրոցական նոր հոգաբարձուներ ընտրելու համար։ Ժողովին ներկայ էին 22 հոգի։ Միայն 22 հոգի, մինչդեռ քաղաքումս հաշւում է 1412 այր մարդ։ Մեզ ասում են, թէ դա օրինական թիւն է. գուցէ. ով գիտէ... Մի բան էլ կայ, որ 22 բարի մարդիկն էլ բնիկ տեղացիներ էին. ժողովին չը կար և ոչ մէկը «գրաեցիներից», գաղթական հայերից և, որքան գիտենք, սովորութիւն էլ չէ եղել հրաւիրել նրանց ծըխական ժողովների. այն ինչ այդ մոռացված գաղթականներից շատերը 6—7—8 և աւելի տարի է ապրում են այստեղ, ուրեմն և ձայնի իրաւունք ունեն։ Եկեղեցու հաշիւները մի անգամ արդէն դրսավել էին հաշուետեսների ձեռքով. յայտնվել էր, որ կայ մօտ 150 րուբլի դեֆիցիտ, սակայն ասողներ եղան, որ դեֆիցիտ չէ կարող լինել։ Բանը նրանումն է, որ Սեվաստօպօլում մէկը մի տուն էր նուիրել աղօթատան համար, բայց կտակողի ժառանգները փոխելով տան համարը՝ իբրև նուիրված, ցոյց էին տալիս մի ուրիշ չէնք, որ մի քանի անյարմարութիւններ ունի։ Այս գործը կարգի բերելու համար, Սիմֆերօպօլի եկեղեցու փողերից ծախսված էր 170 ր., որն ապագայում պէտք է վերադարձնվի։ Ահա այդ տարցվելիք 170 րուբլին կը ծածկէ եկեղեցու ունեցած 150 ր. դէֆիցիտը։ Ապա դիմեցին հոգաբարձուների ընտրութեանը։ Ընտրվեցին պ.պ. Ռ. Թըլլեան, Ս. Թօփալեան և Ռ. Խասաբեան։ Սրանցից Ռ. Թըլլեան յանձն առաւ դպրոցի նիւթականի վրա հսկել, միւս երկուսը յանձն առան ուսումնական մասը։ Բոլոր երեքն էլ եռիտասարդներ են. առաջինը՝ պրօվիզօր, երկրորդը՝ համալսարանաւարտ, երրորդը՝ Լազարեան ճեմարանն աւարտած ուսուցիչ։ Որքան գիտենք՝ դպրոցը այսպիսի հոգաբարձութիւն չէր տեսել։ Ի սրտէ ցանկանում ենք նրան օգտաւէտ գործունէութիւն»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ռաշտ, մայիսի 5-ին

Քաղաքը յուզման մէջ է։ Ամեն օր նոր նոր լուրեր են հաղորդում մարդիկ միմեանց։ Փըսփսում են իրարու ականջին նոյն իսկ, թէ կրօնական ցոյցը անխուսափելի է, թէ քաղաքապետի տան վրա է յարձակվելու մուսուլման մոլեռանդ ամբոխը և այլն և այլն։

Հարցը նրանումն է, որ սրանից մի քանի շաբաթ առաջ տեղական կրօնապետի ձեռքն է ընկնում տեղիս բաբիների հաւաքական մի լուսանկարը։ Սրանից առաջ գրել էի «Մշակի» էջերում տեղական բաբիների մասին և բացատրել, թէ ինչպէս նրանց ներկայացուցիչները այստեղ ցանկանում են գրաւել մարդկանց, ցոյց տալով նրանց Ամերիկայում և Եւրօպայում լուսանկարած քրիստոնեայ բաբիների պատկերները։ Միսիօնէրական մի շահագործում է դա, որ բաբիները սովորել էին ամերիկական միսիօնէրներից։ Վերջապէս տեղիս բաբիներն էլ ցանկանում են իրանց հաւաքական լուսանկարն ունենալ, այն էլ «Տիեզերքի հօր» պատկերի շուրջը նկարված։ Եւ այդ չարաբաստիկ նկարն է, որ այսօր քաղաքը դրել է յուզման մէջ։

Մուսուլմանները սաստիկ գրգռված՝ իրանց մեծ կրօնաւորների միջոցով դիմում են տեղական դատաւոր Նասրէյի-Սալթանէին և խընդրում, որ սա կարգադրէ բաբիներին չը թոյլ տալ մուսուլմանների բաղնիքներում լողանալ, մզկիթներում աղօթել նրանց հետ և՝ որ գըլխաւորն է՝ բաբի ննջեցեալներին արգելել մուսուլման գերեզմանատներում թաղել։ Նահանգապետը շատ քաղաքավարութեամբ յայտնում է, որ այդ խնդրութիւնը պարսիկ ժողովրդի մէջ առաջ բերելու համար ինքը ստիպված է սպասել Թէհրանից կարգադրութեան։ Մի առ ժամանակ տիրում է հանգստութիւն, մինչև վախճանվում է մի բաբի. բաւական մեծ երկսեռ բազմութիւն սպասում է նրա տան մօտ, որ եթէ նրան դուրս բերեն, յարձակվի վրան։ Վախճանվողի կրօնակիցները խոհեմութիւն են համարում թաղումը յետաձգել մինչև գիշեր և, յիրաւի, գիշերային խաւարից ու լռութիւնից օգտվելով նրան տանում են քաղաքից դուրս և թաղում են մի բաց տեղ։ Երկու թէ երեք օր յետոյ մի քանի «բարեպաշտ» մարդիկ գնում են ցերեկով քանդում բաբիի գերեզմանը և խեղճի դիակը դուրս բերելով՝ այրում նրա միրուքն ու մազերը և մարմնի այլ մասերը։ Նահանգապետը բռնկվում է արդար բարկութեամբ այդ անօրինակ ոճիրը գործողների դէմ և նրանցից չորսին ձերբակալել տալով՝ հրամայում է խուզոյն ականջները կտրել և երբ դահիճը քիչ տատանվում է՝ հրամայում է իր ֆարրաշներին 200 հարուած տալ այս վերջինին փայտով։

Մենք սրան տեսանք վայր ընկած քաղաքի յետ ընկած մի փողոցում, ինչ որ պարսիկ թէյավաճառի խանութի առաջ, իսկ ոճրագործները մինչև այժմ գտնվում են բանտում։ Այսպիսի մի պատիժ գրգռում է նահանգապետի դէմ մուսուլման հոգեւորականութեանը, որ սկսում է հասարակութեան մէջ տարածել, թէ նահանգապետը բաբի է դառել։ Մինչդեռ իրականութիւնը այն է, որ նահանգապետը մի շատ լաւ մուսուլման է, մի ազնիւ ու արդար դատաւոր, որից անպայման օգուտ է տեսել ոչ միայն Ռաշտ քաղաքը, այլ ամբողջ Գիլան քաղաքը։ Նա շատ խիստ և անողոք է առհասարակ դէպի յանցագործները և շատ բարեացակամ դէպի ժողովրդի հանդարտ տարրը. մանաւորապէս նա ուշադրութիւն է դարձնում պարսիկ մանուկների դաստիարակութեան վրա և ոչ մի ջանք չէ խնայում, որ տիրէ իրան յանձնված երկրում կեանքի և գոյքի անպայման ապահովութիւն։

Եթէ մի մարդ առիթ է ունեցել լինելու Էնզէլիի և Փիրիբազարի նաւահանգիստներում, եթէ նա տեսել է բանւորների այն բազմութիւնը, որ անդադար առաւօտից մինչև երեկոյ բանում է այնտեղ, պիտի զարմանայ, թէ ինչպէս Թաւրիզցի, արդաբիլցի վայրենի թուրքերը այդ տեղերում այնքան հանդարտ են գործում, առանց ոստիկանի ներկայութեան։ Ոչ միայն բարի է մեր նահանգապետը, այլ և խելօք ու անաչառ։ Ոճրագործ 4 մուսուլմանների ականջը կտրելուց յետոյ բաբիները (ինչպէս տարածված է) մի թուղթ են կպցնում մի բարձրաստիճան հոգեւորականի դրան վրա, որի մէջ գրված են հազարաւոր հայհոյանքներ մահմեդականութեան և մուսուլման հոգեւորականութեան հասցէին։ Նահանգապետը բռնում է դրա հեղինակ ինչ որ պարսկացած, սայթաքիականացած հրէայի և 300 փայտէ հարուածներ տալ տալուց յետոյ բանտ է գցում։ Նախորդ օրն էլ իր մօտ է հրաւիրում երկու բարձրաստիճան բաբիների և հրամայում է քաղաքից հեռանալ։ Վերջին դէպքը քիչ հանգստացրեց գրգռված մուսուլման հոգեւորականութեանը, իսկ բաբիներին հասկացրեց, որ նահանգապետը առանց աստիճանի և կրօնական դաւանանքի խտրութեան անպայման պիտի ջանայ ենթարկել մի քանի գլխաւորներին պատասխանատուութեան և պատժի, որպէս զի քաղաքը հանգստանայ։ Էնզէլիումն էլ յուզում է տիրում։ Ասում են աւելի ապահովութեան համար նահանգապետը զօրք է պահանջել Թէհրանից։ Օտարականները շատ հանգիստ են։

Գր. Մարգարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Վերջին տասնամեակի ընթացքում ամերիկական Միացեալ-Նահանգներն եւ վարակվեցին եւրօպական միլիտարիզմի ձգտումներով և այժմ շարունակում են առաջ գնալ այդ ճանապարհով։ Մայիսի 13-ին (ն. տ.) նահանգների նախագահ Ռուզվէլտ մի ճառ արտասանեց Սան-Ֆրանցիսկօում՝ պաշտպանելով ամերիկական նաւատորմը ուժեղացնելու միտքը։ Նա յայտնեց, որ չէ հասկանում, թէ ինչպէս կարող է մարդ հաւատալ իր հայրենիքի մեծութեան, հպարտ ինքնավստահութեամբ նայել ապագային և մի և նոյն ժամանակ չը լինել նաւատորմի ուժեղացման կողմնակից։ «Եթէ մենք չենք կամենում ցոյց տալ մեզ թոյլ և այլասերված սերունդ մեր փառաւոր նախնիքների,—ասաց նախագահը,—մենք պէտք է շարունակենք սկսած գործը»։ Ռուզվէլտ յոյս յայտնեց, որ Միացեալ-Նահանգների այդ ձըգտումը ուղղված կը լինի դէպի մի նպատակ—դէպի խաղաղութիւն։ Բայց անհրաժեշտ է, որ այն բոլոր օտարերկրացիները, որոնք պարծենում են, թէ իրանք մեծ ազգի որդիք են, տեսնեն Ամերիկայի սպառազինվելը նշանաւոր տեղ գրաւելու և այդ տեղը միշտ իր ձեռքում պահելու համար, որովհետև Միացեալ-Նահանգների տեղը այն ազգերի մէջ է, որոնք ընդարձակում են իրանց երկիրների սահմանները, որոնք քաջութիւն ունեն մեծ լինելու և, լի ինքնավստահութեամբ, ղեկավարող դեր են յանձն առնում կատարելու համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ։ Նախագահը վերջացրեց իր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «Ամենաուղիղ ճանապարհը դէպի խաղաղութիւն այն է, որ Միացեալ-Նահանգները ցոյց տան, թէ չեն վախենում պատերազմից։ Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է, որ մենք հոգս քաշենք շինելու պատերազմական նոր և լաւագոյն նաւեր»։

—«Мале Новине» լրագիրը մի խմբագրական յօդուածում, որ կրում է «Փոթորիկը մօտենում է» վերնագիրը, ամենամռայլ գոյներով է նկարագրում իրերի այժմեան դրութիւնը Բալկանեան թերակղզու վրա և, առարկութիւններ անելով լաւատեսների դէմ, որոնք ենթադրում են, թէ պատերազմ չի լինի այն հասարակ պատճառով, որ Ռուսաստանը դեռ եւս պատրաստ չէ, ասում է. «Բայց Ռուսաստանի հէնց այդ անպատրաստութիւնը կարող է պատերազմի ամենագլխաւոր պատճառը լինել։ Շատերը ուրախ կը լինեն և կը ցանկանան օգուտ քաղել Ռուսաստանի անպատրաստութիւնից։ Այս նշանաւոր հանգամանքը ոչ մի րոպէ չը պէտք է աչքից բաց թողնել»։

—Նովօսադի «Застава» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է՝ իր առելով ամենհաստատ աղբիւրից, թէ սերբիական Ալէքսանդր թագաւորը որոշել է լուծել իր ամուսնութիւնը Դրագա թագուհու հետ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 մայիսի

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Երկրի առեւտրական դպրոցների հոգաբարձական խորհուրդների և դիրեկտորների ներկայացուցիչների առաջիկայ համաժողովում մտցնվում է հարց՝ համազգեստը վերացնելու մասին աշակերտների համար, որպէս անյուութիւն չունեցող մանկավարժութեան և դաստիարակութեան հետ, որը թանգ արժէ և անյարմար է գործնական պարապմունքների ժամանակ։

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ։ Կայացաւ Պաստերեան պատուաստողական ինստիտուտի հիմնարկութիւնը։

ԿՕՎՆՕ։ Քաղաքային դուման ուղարկում է ողջոյնի ուղերձ Պետերբուրգին։ Ուղերկվում է պատգամաւորութիւն՝ քաղաքագլխից և երկու ձայնաւորներից։

ՊԷՆԶԱ։ Սուվօրովի մահվան հարիւրամեայ տարեդարձը յաւերժացնելու համար, նրա Մարովկա կալուածքում, այժմ Սուվօրովօ, կայացաւ յուշարձանի հանդիսաւոր բացումը։ Պատարագից յետոյ գիւղական եկեղեցում, հրապարակի վրա, կատարվեց հանդիսաւոր մաղթանք. «յաւիտենական յիշատակ» մաղթելուց յետոյ հերոսին, զօրքերը պատիւներ տուեցին հրացանաձգութեամբ, և վարագոյրը վայր ընկաւ. յուշարձանը համեստ է, բայց հոյակապ։ Ապա տեղի ունեցաւ զօրահանդէս։ Ներկայ էին պատուաւոր շատ հիւրեր—շրջանի զօրքերի հրամանատարը, բրիգադայի հրամանատարը, նահանգի կառավարիչը, նահանգական ազնուականութեան պարագլուխը, պատգամաւորութիւն։ Երեկոյեան կայացան գինուորների ներկայացում և այլ զուարճութիւններ։

ՀՌՕՄ։ Ավելինօ գաւառում, Բէնէվէնտօում, զգացվում էին ստորերկրեայ ցնցումներ։

ՍՕՖԻԱ։ Լուրեր են պտտում, որ Սարաֆօվ վերադարձաւ Բօլգարիա։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կ. Պօլսում մի անձնաւորութիւն, որ պատկանում է կօմիտէների կազմին, փորձում էր հասնել ֆրանսիական դեսպանատան ծառային դժոխային մեքենայ դնել դեսպանատան մէջ, որի համար խոստանում էր մեծ վարձատրութիւն։ Ծառայի առածները առանց հետեւանքի թողին։ Ցանցաւորը ձերբակալված չէ։ Դեսպանատների պաշտպանութիւնը ուժեղացրված է։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ «Օդիէկ» լրագիրը վերջնականապէս դադարեցրված է։ Պատասխանատու խմբագիրը դատապարտված է երկու ամսվայ բանտարկութեան իշխանութիւններին վիրաւորելու համար։

11 մայիսի

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Տեղի ունեցաւ երրորդ զօրաբաժնի 16 բատալիօնների զինակոչը։ Սալօնիկի, Ուսկիւբի, Մօնաստիրի, Սկուտարիի և Եանինայի վիլայէթները գրաւող բոլոր զօրքերի ընդհանուր թիւը կազմում է 140,000 մարդ, այդ հանգամանքը ներկայումս կատարելապէս ապահովում է թիւրքերի գերազանցութիւնը կօմիտէների անկարգութիւններից։

ՀԱՒԱՆՆԱ։ Երկարատեւ դաշնագիրը Միացեալ-Նահանգների և Կուբայի միջև ստորագրված է այսօր։ Կուբան չէ կարող իր անկախութիւնը սահմանափակող որ և է դաշնագիր կապել օտար պետութիւնների հետ, ոչ էլ յանձն առնել պետական պարտքեր, որոնք համաչափ չը լինէին կղզու սովորական եկամուտների հետ։ Միացեալ-Նահանգներին իրաւունք է տրվում ածուխի կայարան ունենալ Պինոսէ կղզու վրա։

ՍՕՖԻԱ։ Կիսապաշտօնական «Новый Вѣкъ» լրագիրը նուիրում է առաջնորդող յօդուած կառավարութեան նպատակներին և ասում է, որ իշխանը ցանկանում էր հաւաքական մինիստրութիւն կազմել, բայց կուսակցութիւնների պարագլուխների հաշիւները այդ բանը ի դերև հանեցին. ստիպված եղան կազմել ստամբուլովեան կուսակցութեան մինիստրութիւն. նա կը վերսկսէ ամենախաղաղ յարաբերութիւններ Բ. Դրան հետ, դադարեցնելով շարժումը, ցոյցերը և յուզմունքները. սակայն Բ. Դուռը նոյնպէս պարտաւոր է դադարեցնել բօլգարների հալածանքը Մակեդօնիայում, հակառակ դէպքում իշխանութեան ազգաբնակութեան զայրոյթը չէ կարելի զսպել և չէ կարելի իրերի այդպիսի դրութեան հետեւանքների առաջն առնել։

ՍՕՖԻԱ։ Սուլթանը հրամայեց հանգիստ թողնել ստրումիցեան միտրօպօլիտ Գէրասիմին։

Ալբանացիները երկու կուսակցութեան բաժանվեցին. մահմեդականները ենթարկվեցին րէֆօրմներին, կաթօլիկները կը շարունակեն յամառ զինաւորված դիմադրութիւն։

Կուկուշեան կազայում թիւրքերը կալանաւորում են անմեղ բնակիչներին։

Կառավարչական շրջաններում հաստատում են, որ մեծ վէզիրը խոստացաւ Կ. Պօլսի բօլգարական դիպլօմատիական ներկայացուցչին՝ հրամայել դադարեցնելու բռնութիւնները Մակեդօնիայում, ազատել անմեղ կալանաւորվածներին, բանալ փակված դպրոցները և միջոցներ ձեռք առնել ազգաբնակութեան կեանքը և հանգստութիւնը ապահովելու համար։

ԿՕՄՊԻԷՆ։ Քաղաքային խորհուրդը Լուկեանովին ուղերձ է ուղարկում շնորհակալութեամբ տօնախմբութիւններին հրաւիրելու համար Պետերբուրգում։ Ուղերձի մէջ ասված է, որ ազգաբնակութիւնը պահպանում է պատկառելի յիշատակ կօմպիէնեան պալատում թագաւոր Կայսրի, Ֆրանսիայի Բարեկամի և Դաշնակցի, մնալու մասին։

ՏՈՒԼՕՆ։ Մէրը ճանապարհ ընկաւ Պետերբուրգ՝ տօնախմբութիւններին։

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ։ Իբսէնը այս ամսին շատ լաւ է զգում իրան. ամեն օր վեր է կենում, ման է գալիս սենեակում և լաւ ախորժակ ունի։ Ճիշդ չէ այն տեղեկութիւնը, որ նա մերձիմահ է։

ԶԱԳՐԼԲ. Տպված է կարգադրութիւն պաշարման դրութիւն մտցնելու մասին Դէնիցեան և Սուսօվեան շրջաններում և Բուկկարի քաղաքում։

12 մայիսի

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՕՎԱԿ. Կատարված է Նախանգում առա՝ին դպրոցի հիմնադրութիւնը 120 խուղ և համր երեխաների, հանրակացարանի և հիւանդանոցի համար։

ՌԻԳԱ. Ռեֆայի ագնուականութիւնը վճռեց հաւաքել դրամագլուխ մի մատուռ շինելու համար Նահանգապետին չարագործարար սպանելու տեղի վրա։

ՍԱՐԱՏՕՎ. Թօրասյին ընկերութեան ժողովը վճռեց հիմնել է մի բիւրօ՝ առևտրականների և արդիւնաբերողների դրամական վարկը որոշելու համար։

Կ. ՊՕԼԻՍ. Դեսպանական ծառային յանցագործութիւններին մասնակցել գրելու իբր թէ արած փորձերի քննութիւնը ոչինչ չը պարզեց։

ԲԵՐԼԻՆ. Հիւպատոսները հաղորդում են, որ Մօնաստիրի մերձակայքում, Մօգիլա տեղի մօտ, որ գտնվում երկու ժամվայ ճանապարհի վրա այդ քաղաքից, տեղի ունեցաւ երկարատև պատերազմ մի քանի միացած հրոսակախմբերի և թիւրքաց զօրքերի միջև. թիւրքաց հետևակ զօրքին օգնութեան հասաւ թընդանօթաձիգ զօրքը։

Ռուսաց դեսպանութեան և սերբիական միսսիայի առաջադրութեամբ՝ Դէչանեան վանքի պաշտպանութեան վերաբերմամբ, Բ. Դուռը պատասխանեց, որ ալբանացիները արդէն հեռացել են այդտեղից։ Լուրեր են պտտում, որ Բ. Դրան աջողվեց ալբանացիներին հեռացնել նշանաւոր փրկանքի գնով։

ԱՍԽԱԲԱԴ. Մուրգաբ գետի հեղեղումից ընդհատված հաղորդակցութիւնը միջին-ասիական ճանապարհով կը վերականգնվի երկու շաբաթից յետոյ։

Մարգելանում, Սամարղանդում և Տաշկէնտում գանգատվում են ալիւրի, նաւթի և փայտի պակասութեան վրա։

Կ. ՊՕԼԻՍ. Մօգիլա գիւղի մօտ տեղի ունեցաւ ընդհարում թիւրքաց զօրքերի և 13 մարդուց բաղկացած բուլգարական հրոսակախմբի միջև. վերջինս ջնջված է. բացի դրանից սպանված են 4 գիւղացիներ և երկու կին. Թնդանօթային կրակով աւերված են 14 տներ. զօրքերը կորցրին երեք սպանվածներ և մի քանի վիրաւորվածներ։ Թնդանօթների որոտումը անհանգստութիւն պատճառեց Մօնաստիրում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. «Знамя» լրագրի հատով վաճառումը արգելված է։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՑԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ԳԵՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
Այս ամառ ևս կընդունի հիւանդներ կովկասեան հանքային ջրերում. Հասցէն՝ Ессентуки. Главняя Курсовая ул.. домъ Квартовкиной. (Ն. Հ. Կ.) 7—10

ՄԱՐԻԱ ԿՈՐԵԼԼՈՒ
ԲԱՐԱԲԲԱ.
Վէպը։
Գինն է 1 րուբլի 50 կոպէկ։
Դիմել թարգմանչին՝ Нахичевань, Эриванск. Александру Парзянцъ. 2—2

ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԲԺԻՇԿ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ
Արտասահման գնալու պատճառով, կատարելագործվելու ատամնաբուժութեան մէջ, հիւանդների ընդունելութիւնը ժամանակաւորապէս դադարեցնում է։ 2—4

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
ԱՂՄԿԱՅՈՅՁ ԳՈՐԾԸ
գրքոյկը։ Գինն է 10 կոպ.
Դիմել՝ Баку, Т—во „Прометеусъ", Красноводская ул. 2—4

ԱՏԱՄԻ ՈՒ ԲԵՐԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺԻՇԿ
ԱԼ. ՄԱՑՈՒՐԵԱՆ
ՇՈՒՇՈՒՄ
ակսում է հիւանդների ընդունելութիւնը մայիսի 10-ից։ 2—12

ՄԻ ՖՐԱՆՍԻԱՑԻ,
որ լաւ գիտէ ռուսերէն՝ տալիս է ֆրանսերէն, գերմաներէն և անգլիերէն լեզուների դասեր, շատ ձեռնտու պայմաններով։ Հասցէն՝ Միխայլովսկի պրօսպէկտ, տ. Մակկէրի, № 130, բնակ. 5։ (Եւ Հ. Չ. Կ.) 1—4

ԳՈՒՏՏԷՆԲԵՐԳ
Գրախանութում վաճառվում են հետևեալ նոր լոյս տեսած գրքերը.

Ամայի դաշտում, Մ. Գօրկիյ, թարգմ. Մ. Խաչակեանի։
Ազուչը, թարգմ. օր. Ազանեան, 5 կ.
Արդարն ու մեղաւորը, Տօլստօյի, 5 կ.
Երեք վէպիկ, Թ. Մէլիք-Ադամեանի, 20 կ.
Անպոչ հորթը, Ինգմանի, 2 կ.
Վարժապետը Թ. Մէլիք-Ադամեանի, 5 կ.
Կեանքի գնով, Ներամի, թարգմ. ռուս. 2 կ.
Ազգանշան, Վ. Գարշինի (Նոր), 2 կ.
Հայր Միլոնը, Գիւ. դը-Մոպասանի, թարգմ. ֆրանս. 2 կ.
Հինգ հազ երգ ու վէրքերից, բանաստ. Աւ. Իսահակեանի, 3 կ.
Աստուծոյն թէ մամոնային, Լև Տօլստօյի, թ. ռուս. Ե. Ստեփանեանի, 3 կ.
Սև հացեր, թ. օր. Ազանեանի, 5 կ.
Նրա մայրը, թարգմ. Ն. Տ. Ս., 5 կ.
Դժբախտ Թաթոս, թ. Բարսամեանց, 7 կ.
Ի՞նչ է երջանկութիւնը, Տօլստօյի, 5 կ.
Արիւն, Ասմանի, 10 կ.
Մխիթարեան միաբանութիւն, Ահարոնեանի, 5 կ.
Օտարութեան մէջ, Լ. Մ. 15 կ.
Խորտակված սէր, վէպիկ Նոայեանի, 30 կ.
Կեանքի բօմանից, » 25 կ.
Թլուատ Դաւիթ, Աբեղեանի, 30 կ.
Գրբացի սարուկներ, պատկեր, 5 կ.
Անիւտա, Չեխօվից, թարգմ. 3 կ.
Դիմակ » » 5 կ.
Աւազակներ Շիլլէրի, թ. Թառայեանի 15 կ.
Օրլէանի կոյսը » 20 կ.
Աստուծոյ տաճարը, Գ. ք. Տ. Ե., 8 կ.
Դև, Լերմոնտովի, թարգմ. Միրզոյեանի, 10 կ.
Անգործ կանայք և Աչխէն, 10 կ.
Խղճով դատաստան, թ. Մալխասեանցի, 5 կ.
Մի անգամ աշնանը, Մ. Գօրկիյ, թարգմ. Շահումեանի, 7 կ.
Հասարակական թէօրիաներ, 5 կ.

Դիմել՝ Книжный магазинъ „Гуттенбергъ", Г. Галустяну. 3—3

ԿԱՊՍՈՒԼՆԵՐ ՄԱՏԻԿՕԻ
(Cansules au Matico)
ԳՐԻՄՕ ԵՒ ԸՆԿ. ԴԵՂԱԳՈՐԾՆԵՐԻ
Թոյլ է տրված Ռուսաստանում

Աջողութեամբ գործ է ածվում հոնորէի բժշկութեան ժամանակ, երբէք չը յոգնեցնելով ստամոքսը, ինչպէս այդ լինում է, երբ գործ է ածվում Կապայաբալզամը հեղուկ ձևով։

Парижъ, 8, Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում։
(12 և 28) 12—24

ՍԻՕՆԻ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱ,
ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՅՈՒՄ
ՏՐՎՈՒՄ Ե ՎԱՐՁՈՎ
մագազիններ ամենայն տեսակ յարմարութիւններով՝ վաճառականների համար ձեռնտու պայմանով։ Ցանկացողները կարող են դիմել նոյն տեղը։
Կառավարիչ՝ Լուսարար Մեծ-Մարաշվիլին
2—3

ԲԺԻՇԿ Ռ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Ընդունում է մանաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներիական ախտ ունեցող հիւանդներին. Բիմիկօ-միկրօսկօպիական կաբինէտ, որտեղ ընդունվում են կաթի, խորխի, մէզի և արեան անալիզներ։
Առաւօտեան 11—1 ժ.
Երեկոյեան 4—6 ժ.
Բեբուտովսկայա փողոց № 41. տուն Արատեանի։ Бебутовская ул. № 41. Домъ Аратова. 88—150

Թիֆլիսի Վաճառականների Աւագը, պ. Ի. Ալիբէգով և նրա օգնականները
խնդրում են Թիֆլիսի վաճառականներին չնորհ բերել
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
որ պէտք է տեղի ունենայ կիրակի, մայիսի 12-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին, վաճառականների աւագի գրասենեակում (Սօլօլակ, Լերմօնտովսկայա փող. № 12։
Ժողովի զբաղմունքի նիւթերն են՝ 1) Հարկաբաժան առեանի համար անդամների ընտրութիւն։ 2) Երկու խնդիրների քննութիւն, որով թոյլտուութիւն է խնդրվում թունաւոր նիւթեր վաճառելու։ 1—1

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում
վաճառվում են՝

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. բժ., Բուն և երազ, մէկ պատկերով, Պետերբ. 1903 թ. գ. 25 կ., Ստամոքսի կատարրը, մէկ պատկերով—20 կ., Ուղեղի սիֆիլիսը (գլխի և ողնաշարի) —20 կ. և բոլոր մնացած գրքոյկները։
ԱՐԾՐՈՒՆԻ Վ. բժ., Նորածին երեխաների հիւանդութիւնները, նկարներով—5 կ., Մի ծխիր—5 կ., Ինֆլուէնցա կամ նոր ցաւ, նկարներով—3 կ., Դողէրոցք կամ մալարիա, նկարներով—5 կ., Թոքախտ կամ բարակցաւ (նկար).—10 կ., Վարակիչ հիւանդութիւնները և նրանց թոյնը, 23 նկարներ.—15 կ. և Մի խմիր, բ. տիպ, նկար.—5 կ.,
ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ ԷՄ., Դէպի վեր, դրամատիկական պօէմա, Խաչատուր Աբովեանի, Ուսուցչապետ Պարրոտի ճանապարհորդութիւնը Մասիս սարի գլուխը—10 կ.
ՃՈՒՂՈՒՐԵԱՆ, Ցար, քահ., Գիւղի այրին—15 կ., Աղքատի հալը—25 կ.։
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Ո. Ն.) 2—5

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ ԹԵՐԹ
ԵՐԿՇԱԲԱԹԵԱՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԷՍԻ
1903—4 շրջանի համար

Իբրև յաւելուած, բաժանորդները կը ստանան ձրի 4-ից մինչև 6 պատկերազարդ գրքոյկներ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է 2 Ր. 50 Կ. (ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ—10 ՖՐԱՆԿ)

Կարելի է վճարել և մաս-մաս. սկզբում 1 ր. 50 կ., յունվարին 1 ր.։ Հրատարակութիւնը սկսվելու է սեպտեմբերին։ Տարեշրջանը սեպտեմբերից սեպտեմբեր է։ Աշխատակցում են շատ հայ բժիշկներ թէ Ռուսաստանում և թէ Թիւրքիայում ու Պարսկաստանում։
Բաժանորդագրութեան համար պէտք է դիմել թերթիս խմբագրատունը (Сергіевская ул., д. № 12.—Սերգիեվսկայա փող. տ. № 12), «Մշակի» խմբագրութեան կամ «Գուտտէնբէրգ» «Гуттенбергъ» գրավաճառանոց։
ԲԱԳՈՒՈՒՄ գրվել «Պրոմէթէուս» գրավաճառանոցում (Товарищество «Прометеусъ»—Баку)։ Պարսկաստանում դիմել Դր. Փաշայեանին (Թաւրիզ)։
Հասցէն. Тифлисъ. Редакція „Арогджапаикъ Тертъ".
Արտասահմանից. Tiflis, Rédaction „Arogdjapahik Tert".
10—10 Խմբագիր հրատարակիչ՝ բժ. Վ. Արծրունի

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ
ԼՕԶԱՆ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ
Երկրորդ տարի

(16-րդ անգամէն սկսեալ. Ձմեռուան վեցամսեայն դասերը կը սկսին սեպտ. $^{1}/_{14}$-ին)
Արեւելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնց կուտայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, գրական, առեւտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաներուն կաւանդենք, և այս՝ առանցոււ է մասնաւոր վճարումի, հայոց լեզու (ռուսահայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն։ Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանել ռուսաց լեզուն։
Դպրոցիս տարեթոշակը, հակառակ իր ընծայած բազմաթիւ իրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։
Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դոկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դօցենտ
1) Longeraie, Lausanne, Suisse 14—27

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Առաջին հատոր
(477+VIII երես, 14 պատկերով)

Ամբողջ գործը, որ գրական-կենսագրական մի մանրամասն տեսութիւն է, բաղկացած կը լինի ԵՐԵՔ հատորից, իւրաքանչիւրը մօտ 500 երես, զարդարված ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ (կը լինեն «Մշակի» աչքի ընկնող աշխատակիցների պատկերները)։
Առաջին հատորը բաղկացած է երկու մասից. I) Արծրունիների տոհմը. II) Գրիգոր Արծրունու ուսանողական տարիները (գրական գործունէութիւն մինչև «Մշակը»)։ Երկրորդ հատորը մամուլի տակ է։

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բաժանորդագինն է երեք հատորի համար ԵՐԵՔ ՌՈՒԲԼԻ, ճանապարհածախսով ՉՈՐՍ ռուբլի։ Կարելի է վճարել և մաս-մաս, այն է 2 ռուբլի բաժանորդ գրվելիս, իսկ մնացածը՝ երկրորդ հատորը լոյս տեսնելուց յետոյ։
Նրանք, որոնք կամենում են ունենալ գրքերը կազմերի մէջ, վճարում են ՄԻ ՌՈՒԲԼԻ երեք կազմի համար։ Դրսի քաղաքներից կազմած օրինակներին բաժանորդ գրվողները պէտք է աւելացնեն ճանապարհածախս 20 կոպէկ՝ պօստային փաթեթի համար։
Հատորները առանձին-առանձին չեն ծախվի։ Բոլոր երեք հատորները լոյս տեսնելուց յետոյ, գինը կը բարձրացնվի։ Վերադիր վճարով բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։
Թիֆլիսում բաժանորդ գրվել կարելի է. 1) Հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը և 2) «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում, Լօրիս-Մէլիքեան փողոց։
Օտար քաղաքացիները դիմում են. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»։
ԲԱԳՈՒՈՒՄ բաժանորդ կարելի է գրվել պ. Գրիգոր Տէր-Յովհաննիսեանի մօտ, Ա. Մատուրովի գրասենեակում և «Պրոմէթէուս» գրավաճառանոցում։

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 12 Мая 1903 г.   Электропечатня Груз. Изд. Т—ва, В. Ванкская ул.